

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП, ЩО ВЧИНЯЮТЬ РОЗБОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ORGANIZATIONAL AND TACTICAL ASPECTS OF DOCUMENTING BY CRIMINAL POLICE UNITS OF ORGANIZED CRIMINAL GROUPS COMMITTING ROBBERIES UNDER MARTIAL LAW

Жук І.В., полковник поліції, аспірант,
Одеський державний університет внутрішніх справ

У науковій статті досліджено проблемні аспекти організації і тактики документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану. На основі аналізу існуючих точок зору, положень теорії оперативно-розшукової діяльності та результатів власних досліджень автор розкриває поняття, складові та зміст документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, а також надає його власне визначення. Автор, спираючись на результати аналізу практики оперативних підрозділів Національної поліції України, визначає основні напрями документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану.

Наголошено, що документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, є одним із напрямів реалізації форми оперативно-розшукової діяльності, яка являє собою діяльність оперативних підрозділів зі створення та/або одержання документів, які містять інформацію, яка може бути використана для прийняття рішень в ОРД, прийняття процесуальних, організаційних і тактичних рішень та доказування у кримінальному провадженні. У статті проаналізовано основні погляди сучасних науковців у галузі теорії оперативно-розшукової діяльності щодо організаційно-тактичних форм такої діяльності.

Досліджено основні напрями оперативно-розшукової діяльності в діяльності кримінальної поліції. Окреслено головні складові та об'єкти організації і тактики документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану. Доведено, що документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, є однією зі складових і напрямів загального оперативно-розшукового пошуку в діяльності кримінальної поліції. За результатами дослідження надано конкретні пропозиції щодо розширення теоретичних положень у сфері оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: воєнний стан, оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукове документування, організована злочинність, розбої.

The article examines the problematic aspects of organization and tactics of documenting by criminal police units of organized criminal groups committing robberies under martial law. Based on the analysis of existing points of view, provisions of the theory of operational and investigative activities and the results of the author's own research, the author reveals the concept, components and content of documentation by criminal police units of organized criminal groups committing robberies under martial law, and also provides its own definition. Based on the results of the analysis of the practice of operational units of the National Police of Ukraine, the author identifies the main areas of documentation by criminal police units of organized criminal groups committing robberies under martial law.

It is emphasized that documentation by criminal police units of organized criminal groups committing robberies under martial law is one of the areas of implementation of the form of operational and investigative activity, which is the activity of operational units to create and/or obtain documents containing information which can be used for decision-making in the field of operational and investigative activities, for making procedural, organizational and tactical decisions and for proving in criminal proceedings. The article analyzes the main views of modern scholars in the field of the theory of operational and investigative activities regarding the organizational and tactical forms of such activities.

The author examines the main areas of operational and investigative activities in the activities of the criminal police. The main components and objects of the organization and tactics of documenting by criminal police units of organized criminal groups committing robberies under martial law are outlined. It is proved that documentation by criminal police units of organized criminal groups committing robberies under martial law is one of the components and areas of general operational and investigative search in the activities of criminal police. Based on the results of the study, the author makes specific proposals for expanding the theoretical provisions in the field of operational and investigative activities.

Key words: martial law, operational search activity, operational search documentation, organized crime, robbery.

Постановка проблеми та її актуальність. Стратегія боротьби з організованою злочинністю, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р., закріплює, що в умовах збройної агресії проти України та намагання створити терористичні організації в державі організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки [10]. Підвищення рівня тяжких та особливо тяжких злочинів, які вчинено у складі організованих груп і злочинних організацій, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, установлення корумпованих відносин між посадовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування та криміналітетом, використання неконкурентних методів у фінансово-господарській діяльності підприємств негативно впливає на економічне зростання та пов'язаний з ним суспільний розвиток України. Ескалація жорстокості та насильства, дестабілізація внутрішньої соціально-політичної ситуації призводить до порушення функціонування органів державної влади, органів місце-

вого самоврядування, а також підриву авторитету держави та її правоохоронних органів серед населення. Все це, безсумнівно, доводить актуальність наукового опрацювання проблемних питань організації і тактики документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти змістовної складової документування в діяльності підрозділів кримінальної поліції у протидії злочинності завжди привертала увагу наукової спільноти. Вказану проблематику ґрунтовно досліджували в своїх наукових працях такі науковці, як: С.В. Албул, А.В. Баб'як, О.М. Бандурка, В.І. Василичук, М.І. Грібов, В.В. Дараган, В.П. Захаров, О.І. Козаченко, Д.Й. Никифорчук, В.В. Паливода, М.А. Погорецький, М.Б. Саакян, М.В. Сташак, В.Є. Тарасенко, Д.М. Цехан, В.В. Шендрик та ін. Разом із тим, питання теоретичного аналізу організації і тактики документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють

розбої в умовах воєнного стану, потребують, на нашу думку, подальших наукових розробок. Отже, *метою* статті є дослідження теоретичних аспектів організації і тактики документування підрозділами кримінальної поліції організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. В сучасній теорії ОРД під оперативно-розшуковим документуванням розуміють діяльність оперативних підрозділів зі створення та/або одержання документів, які містять інформацію, яка може бути використана для прийняття рішень в ОРД, прийняття процесуальних, організаційних і тактичних рішень та доказування у кримінальному провадженні [7, с. 136]. Оперативні підрозділи Національної поліції вдаються до неї в тих випадках, коли наявних в їх розпорядженні достовірних первинних оперативно-розшукових відомостей недостатньо для прийняття офіційних заходів із запобігання, припинення та розслідування діяльності організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану. Це багато в чому пояснюється наступним.

По-перше, згадані відомості хоча і не викликають сумніву в підготовці або вчиненні розбоїв організованої злочинною групою, проте точно не встановлені багато пов'язані з цим обставини. Водночас первинна інформація за своїм змістом може свідчити про те, що конкретна організована група здійснює розбої, однак відомі не всі її учасники та встановлені лише деякі епізоди їх протиправних дій. У зв'язку з цим очевидна необхідність доповнити первинні дані новою інформацією. Тоді й виникає необхідність в документуванні їх злочинної діяльності. У таких випадках швидко попередити злочини, або встановити особу, яка його вчинила за допомогою одних лише гласних заходів неможливо або дуже важко. Обмежитися тільки ними – значить не виконати або затягнути вирішення цього завдання. Будь-яке зволікання у викритті та затриманні злочинців загрожує можливістю доведення ними до кінця підготовлюваного протиправного діяння чи вчиненням інших злочинів. При цьому документування здійснюється з метою одержання даних, які сприяли б успішному проведенню розслідування скоєного злочину і викриттю винних [9, с. 372].

По-друге, первинні дані неспростовно вказують на факт злочину, але вони не містять відомостей про осіб, причетних до його скоєння. Це зобов'язує оперативні підрозділи провести необхідні оперативно-розшукові заходи для їх встановлення. У цьому випадку документування здійснюється за відсутності даних про зазначених осіб з метою їх встановлення і викриття.

По-третє, отримані первинні дані вказують, що злочинець переховується від органів досудового розслідування і суду, втік з місць позбавлення волі або ухиляється від відбування покарання, але прийнятими гласними заходами не розшукано. У цьому випадку документування здійснюється в цілях його виявлення, затримання та прийняття до нього заходів, передбачених законом [1, с. 11].

Документування – це не разовий (окремий) захід, а цілеспрямований процес, для якого характерне здійснення цілого комплексу складних, в основному негласних, оперативно-розшукових заходів, спрямованих на попередження, розслідування злочину або розшук злочинця [2, с. 46]. При цьому, обґрунтованість і достовірність відомостей передбачає відповідність їх дійсності. Вони можуть бути неповними, але у всіх випадках повинні бути істинними, правдивими і вказувати, наприклад, на ознаки складу кримінального правопорушення, на те, що дії підозрюваного носять злочинний характер і т.д. У ході ж документування окремі дані можуть мати потребу в додатковому дослідженні, уточненні, підтвердженні [5, с. 137]. Таким чином, оперативно-розшукове документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану може бути розпо-

чато лише за певних загальних підстав. Ними є: наявність достовірних первинних оперативно-розшукових даних про ознаки складу кримінального правопорушення або ухилення особи від кримінального покарання; значна суспільна небезпека вчиненого діяння; неможливість або крайня складність одними лише гласними засобами попередити злочин, встановити особу, яка його вчинила або розшукати злочинця [4, с. 135].

Розглядаючи сутність оперативно-розшукового документування, необхідно виокремити три його складові: правову, організаційну й тактичну. З правового боку документування являє собою процес здійснення оперативно-розшукових заходів, обмежений правовими рамками, що містяться у відомчих нормативних актах [4, с. 136]. Організаційні заходи в ході документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, складаються тому, що оперативний працівник на основі загальних завдань, формулює конкретні завдання, які підлягають вирішенню. Він глибоко і всебічно вивчає ситуацію, оцінює матеріали та приймає рішення про проведення заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети.

З тактичної сторони оперативно-розшукове документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, являє собою найбільш доцільну систему правомірних, науково обґрунтованих і підтверджених передовим досвідом прийомів здійснення оперативно-розшукових заходів [3, с. 12]. З точки зору пізнавального аспекту документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, можна розглядати як процес пізнання, дослідження події кримінального правопорушення і пов'язаних з ним обставин чи обставин ухилення особи від слідства, суду або відбуття покарання. Основою тут служать заходи, спрямовані на отримання інформації про зазначені обставини. Слід вказати, що коли документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану спрямоване на попередження або розслідування злочинів і прийняття до винних заходів, передбачених законом, при визначенні таких предмета і меж необхідно керуватися головним чином статтями кримінального процесуального законодавства, що характеризують предмет доказування у кримінальному провадженні.

При вирішенні будь-якої з виникаючих задач, оперативний працівник на підставі наявних матеріалів визначає, за допомогою яких сил, засобів або методів ОРД легше і швидше її вирішити, де, як і в який час провести необхідні заходи, щоб отримання потрібної інформації і не допустити перешкоджання цьому з боку розроблюваних [2, с. 47]. Діяльнісний (практичний) аспект оперативно-розшукового документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, полягає у проведенні на основі отриманої інформації конкретних заходів, спрямованих на те, щоб затримати злочинця, що переховується, попередити, не допустити нових злочинів, забезпечити використання отриманих даних при розслідуванні (не допустити приховування або знищення предметів і документів, можуть бути доказами при розслідуванні), не дозволити самим розроблюваним виїхати, перейти на нелегальне становище. Успішне здійснення таких заходів можливо лише в тому випадку, якщо дотримуються загальні та спеціальні принципи ОРД. Це перш за все дотримання законності, конспіративності і наступальності у проведенні оперативно-розшукових заходів [7, с. 46; 8].

Таким чином, вироблена теорія і практика, закріплена в нормативних актах система оперативно-розшукових заходів, реалізованих при оперативно-розшуковому документуванні організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, забезпечує можливість: успішного заходу щодо недопущення таємно

підготовлюваних злочинів; швидкого розкриття злочинів; швидкого, повного і об'єктивного розслідування; розшуку злочинців, що переховуються.

Попередження, розслідування злочинів і розшук злочинців, що переховуються в ході розробки досягається шляхом вирішення наступних більш конкретних завдань. Якщо документування здійснюється за фактом вчиненого злочину, коли причетні до нього особи не відомі, то дане завдання є основним: адже без цього важко приступити до вирішення інших завдань, які пов'язані головним чином із здійсненням заходів щодо конкретних осіб. У зв'язку з цим оперативний працівник зобов'язаний використовувати отримані в ході розслідування дані про спосіб вчинення розбою, прикмети і клички злочинців, ознаки викраденого, сліди і предмети, залишені на місці злочину. На цій підставі вживаються заходи щодо виявлення осіб, причетних до злочину, застосовуючи всі наявні в його розпорядженні засоби і методи ОРД. Вирішення зазначеного завдання включає в себе організаційні заходи по використанню можливостей не тільки оперативного апарату і слідчого, який веде розслідування у кримінальному провадженні, а й інших служб поліції. Для встановлення зазначених осіб оперативний працівник використовує опис викраденого майна, зв'язки, проводячи пошукові заходи в місцях ймовірного збуту викраденого. Якщо відомі прикмети злочинців або на місці події вони залишили сліди або предмети, то певна робота проходить в місцях концентрації окремих криміногенних груп населення [6, с. 11].

Після встановлення осіб, причетних до вчинення злочину, з'являються значні можливості для вирішення інших завдань документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану. При цьому важливо встановити організатора, виконавця, підбурювача, пособника, приховувача для того, щоб згодом можна було правильно ставити питання про ступінь вини кожного і забезпечити невідворотність покарання за скоєне. У разі вчинення злочину, за яким причетні до нього особи не відомі, не допустити з їхнього боку нового протиправного діяння можна тільки в тому випадку, якщо буде проаналізовано характер вчиненого злочину (предмет посягання, спосіб, місце, час вчинення злочину і т.п.) і вжито заходів щодо попередження аналогічних діянь відносно подібних об'єктів [5, с. 138].

Третім завданням документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, є виявлення конкретних злочинних дій злочинців та отримання фактичних даних, що їх підтверджують. Виявлення фактичних даних складається з отримання всіх

відомостей про злочинні дії розроблюваних і їх перевірки [7, с. 118]. Для цього застосовуються усі наявні в розпорядженні оперативного апарату сили, засоби і методи оперативно-розшукової діяльності, а також допомога громадськості та окремих громадян.

В процесі документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, в поле зору оперуповноваженого потрапляють події або дії розроблюваних, які за своїм характером є короточасними, швидкоплинними (наприклад, відвідування збувальників викраденого, передача грошей або речей одним співучасником іншому тощо). У зазначених випадках необхідні спеціальні заходи, спрямовані на те, щоб зафіксувати ці події і забезпечити можливість використання інформації для успішного розслідування. З метою отримання фактичних даних, що свідчать про злочинні дії осіб, проводяться оперативно-розшукові заходи, спрямовані на те, щоб: виявити осіб, які можуть бути свідками, і забезпечити можливість використовувати при розслідуванні дані, якими вони володіють; виявити предмети і документи, що можуть бути доказами, і забезпечити їх збереження до моменту розслідування; зафіксувати злочинні дії розроблюваних при здійсненні контролю за їх поведінкою тощо.

Наступне завдання документування організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, є забезпечення відшкодування організаціям і громадянам матеріального збитку, нанесеного злочинними діями розроблюваних. Вирішуючи її, оперативний працівник, по-перше, з'ясовує характер і розмір такої шкоди, яким майном або цінностями злочинці протиправно заволоділи і, по-друге, обов'язково вживає конкретні заходи, спрямовані на забезпечення відшкодування.

Виявлення та усунення умов, що сприяють вчиненню розбоїв в умовах воєнного стану, також є самостійним завданням оперативно-розшукового документування. У ході його проведення оперуповноважений повинен вжити заходів до того, щоб, використовуючи засоби і методи ОРД, виявити зазначені умови.

Висновки. Підводячи підсумки, можна, на наш погляд, наголосити, що під оперативно-розшуковим документуванням організованих злочинних груп, що вчиняють розбої в умовах воєнного стану, слід розуміти діяльність оперативних підрозділів зі створення та/або одержання документів, які містять інформацію, яка може бути використана для прийняття рішень в ОРД, прийняття процесуальних, організаційних і тактичних рішень та доказування у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. 1–24. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>
2. Албул С.В., Єгоров С.О., Рекуненко Т.О. Особливості оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси у злочинному середовищі в умовах воєнного стану: науково-практичні рекомендації. Одеса : ОДУВС, 2024. 100 с.
3. Горб В.В., Албул С.В. Оперативно-розшукові та контррозвідальні заходи: навчальний посібник; за заг. ред. проф. С.В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2024. 65 с.
4. Грібов М.П. Правове регулювання документування вчинення злочину в кримінальному процесі й оперативно-розшуковій діяльності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 129–140.
5. Жовтан П.В., Сухорада І.О. Співвідношення документування та забезпечення доказування в діяльності оперативних підрозділів. *Форум Права*. 2014. № 4. С. 135–141.
6. Заява про кримінальне правопорушення : алгоритм дій працівника кримінальної поліції : методичні рекомендації / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат. Одеса: ОДУВС, 2022. 28 с.
7. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свиначенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2024. 380 с.
8. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print>
9. Саковський А. Оперативно-розшукове документування як пошуково-пізнавальний процес і складник оперативно-розшукової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 371–377.
10. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-p/print>